

Lit.: H. Gardner, M. L. Kornhaber, W. K. Wake: *Inteligencija: različita gledišta*, 1999. – D. Goleman: *Emocionalna inteligencija*, 1997. – D. Goleman: *Emocionalna inteligencija u poslu*, 2000.

emotivizam, metaetičko stajalište prema kojem moralni sudovi izražavaju stavove, odn. emocije. E. se razvio u prvoj polovici XX. st. pod utjecajem logičkoga pozitivizma, a njegova se klasična formulacija nalazi u radovima A. J. Ayera i C. L. Stevenson. Riječ je o nekognitivističkoj teoriji koja tvrdnjom da moralni sudovi izražavaju stavove niječe da postoje moralne činjenice o kojima moralni sudovi izvještavaju ili da postoje moralna svojstva koja se takvim sudovima nečemu prediciraju; dakle, moralni sudovi izražavaju stavove a ne propozicije, emocije a ne vjerovanja. Također, emotivisti tvrde da moralni sudovi stavove *izražavaju*, a ne *izvještavaju* o njima; potonje je pozicija koju zastupa subjektivizam, što je oblik kognitivizma. Moralne tvrdnje *ne opisuju* ni moralne činjenice ni stavove, nego izražavaju odobravanje ili neodobravanje onoga koji ih izriče sa svrhom da utječu na stavove i emocije drugih ljudi. Emotivisti ipak dopuštaju da moralni sudovi, uz primarno emotivno značenje, imaju i sekundarno deskriptivno značenje. Deskriptivno značenje upućuje na ona svojstva s obzirom na koja govornik nešto odobrava ili ne odobrava. Tvrdnja »Varati je pogrešno« primarno izražava stav neodobravanja, a njezino je deskriptivno značenje npr. da se varanjem nanosi šteta drugome. Za emotivizam se općenito drži da je uspješna teorija u objašnjenju motivacijskih aspekata moralnih sudova, ali da je suočena s problemima u objašnjenju njihovih kognitivnih aspekata. Emotivizmu se prigovara, među ostalim, da kao teorija o značenju moralnih tvrdnji ne može dati semantičku analizu moralnih predikata ni objasniti upotrebu moralnih rečenica u neasertoričnom kontekstu. Emotivisti mogu dati objašnjenje samo za jednu upotrebu jednostavnih moralnih rečenica, naime kao neposrednih tvrdnji (»Varati je pogrešno«), ali ne i u drugim upotrebama, npr. kao antecedenta u kondicionalnim rečenicama (»Ako je varati pogrešno, onda Ivica ne smije prepisivati«). Zbog toga je i uloga moralne argumentacije prema pretpostavkama emotivizma problematična, jer on ne dopušta izvođenje zaključaka iz moralnih sudova. Primjerice, u slučaju jednostavnog oblika zaključka poput sljedećeg: »Ako je varati pogrešno, onda Ivica ne smije prepisivati«; »Varati je pogrešno«; »Ivica ne smije prepisivati«, ne može se prihvatiti da konkluzija slijedi iz premisa, ako se jednostavnoj rečenici (»Varati je pogrešno«) u svakoj od premisa pri-

pisuje različito značenje – a to se čini, budući da ona u drugom slučaju ima primarno emotivno značenje koje u prvom slučaju ne može imati. Emotivisti izlaz iz tih teškoća mogu djelomice ponuditi oslanjajući se na deskriptivno značenje tvrdnji, koje dopušta istinosne vrijednosti. No ozbiljnije pokušaje otklanjanja toga problema, koji se može proširiti na nekognitivizam općenito, nude kasniji nekognitivisti, posebice S. Blackburn.

M. H. G.

Lit.: A. J. Ayer: *Language, Truth and Logic*, 1936. – S. Blackburn: *Spreading the Word: Groundings in the Philosophy of Language*, 1984. – S. Blackburn: *Essays in Quasi-Realism*, 1993. – C. L. Stevenson: »The Emotive Meaning of Ethical Terms«, *Mind* 46 (1937). – C. L. Stevenson: *Ethics and Language*, 1944. – J. O. Urmson: *The Emotive Theory of Ethics*, 1968.

empatija (grčki *éψ*, *en*: u i *πάθος*, *páthos*: osjećaj)
→ UŽIVLJAVANJE

Empedoklo, grčki filozof (oko 495. pr. Kr. – oko 435. pr. Kr.). Rođen u Akragantu (danas Agrigento) na Siciliji. Pripisuje mu se autorstvo mnoštva spisa, od kojih su najvažniji heksameterski spjevovi *O prirodi* i *Očišćenja*, koji su možda činili jedinstveno djelo. Polazeći od Parmenidova zahtjeva da osnovne sastavnice svijeta moraju biti homogene i nepromjenljive, E. je razradio teoriju o četirima elementima (ili »korijenima«, kako ih je nazivao) – vodi, vatri, zraku i zemlji. Teorija o četirima elementima otada je, sve do razdoblja renesanse, bila jedna od središnjih kozmoloških teorija, s mnogobrojnim primjenama u drugim područjima, osobito u medicini. E. je smatrao da sve nastaje miješanjem i rastavljanjem tih korijena pod utjecajem kozmičkih načela ljubavi i mržnje. U svojem složenom objašnjenju nastanka živih bića, E. govori o postupnoj evoluciji, prema kojoj su prvi naraštaji životinja i biljaka nastali nepotpuni s nesraštenim dijelovima, da bi tek u posljednjoj, četvrtoj fazi evolucije nastajali jedni iz drugih. U svojem objašnjenju mehanizma opažanja, E. je tvrdio da opažanje nastaje zbog izljeva ili istjecanja, koji se odašilju s predmeta opažanja i ulaze u pore u osjetilnim organima, pri čem vrijedi načelo da se »slično spoznaje sličnim«, npr. svijetle boje opažaju se zahvaljujući vatri u očima, miris se opaža zahvaljujući zraku u nosnicama itd. E. je i začetnik hematocentričnoga stajališta u pogledu pitanja sjedišta spoznajnih aktivnosti, tj. smatrao je da je sjedište razuma krv oko srca.
→ ELEMENT; PREDOKRATOVCI

Lit.: J. Barnes: *The Presocratic Philosophers*, 1979. – J. Bollack: *Empédocle I-IV*, 1965–69. – H. Diels (ur.): *Predokratovci: fragmenti I-II*, 1983. – A. Martin, O. Primavesi: